

Asia: VN/12646/2020

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

1. Yleistä

Aalto-yliopisto kiittää pyynnöstä lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi muutoksista lakiin kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella sekä luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi ulkomaalaislain 56 ja 77 §:n muuttamisesta. Aihe on tärkeä Aalto-yliopistolle, jossa opiskelee ja työskentelee kansainvälinen yhteisö, ja joka on nopeasti kohonnut yhdeksi maailman kansainvälisimmistä yliopistoista.

Tässä lausunnossa todetaan Aalto-yliopiston pääasiassa luonnoksen kanssa yhtenevät näkemykset alemmaa ja ylempää korkeakoulututkintoa suorittavien opiskelijoiden oleskelulupien osalta. Lisäksi Aalto-yliopisto toivoo luonnokseen tarkennusta korkeakoulujen kansainvälisten yhteisohjelmien opiskelijoihin liittyen. Tohtorikoulutettavien oleskelulupien osalta Aalto-yliopisto toivoo luonnoksen uudelleentarkastelua.

Aalto-yliopisto jakaa luonnoksen sivulla 22 olevan näkemyksen siitä, miksi opiskeluun liittyvän oleskelulupasäätelyn muuttamista tarvitaan: ”Kansallisella opiskelun perusteella myönnettävällä oleskelulupasäätelyllä pystytään paremmin täyttämään myös koulutustarpeet koulutusjärjestelmän mukaisessa toimintakentässä”. Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen toimintakenttä on jo nyt kansainvälinen, ja liikkuvuus on yksi kansainvälisyyden ulottuvuus. Yliopisto kilpailee parhaista kansainvälisistä tutkijoista ja opiskelijoista globaalissa kontekstissa, jossa ihmiset liikkuvat maasta toiseen laadukkaan ja vaikuttavan koulutuksen sekä tutkimuksen houkuttelemina. Sujuvat ja

Suomeen jäämiseen kannustavat oleskelulupakäytännöt ehdottomasti edistävät, mutta eivät yksin riitä saavuttamaan tavoitteita ulkomaalaisten opiskelijoiden määrän kolminkertaistamisesta ja 75 prosentin työllistymisestä Suomeen.

2. Oleskeluluvan myöntäminen alempaa ja ylempää korkeakoulututkintoa suorittaville

Ensimmäisen oleskeluluvan myöntäminen korkeakoulututkintoon johtavan opiskelun perusteella suoraan koko tutkinnon tai opintojen suorittamisen keston ajalle poistaisi oleskeluluvan uusimisen tarpeen tutkinnon suorittamisen aikana, mikä olisi positiivinen asia. Opiskelijoiden lupatyyppin muuttaminen tilapäisestä jatkuvaksi helpottaisi esimerkiksi opiskelijavaihtoon lähtemistä tai kotimaassa käymistä. Joustavampi työnteko-oikeus ja sen laskennan selkiyttäminen ovat kannatettavia uudistuksia.

Opiskelijoiden toimeentulon valvonnan prosessi ensimmäisen maassaolovuoden jälkeen jää vielä avoimeksi luonnoksessa. Luonnoksessa todetaan, että tilastojen mukaan opiskelijoiden jatko-oleskelulupahakemuksista noin kaksi prosenttia on hylätty toimeentuloon liittyvästä syystä. Yliopiston näkökulmasta olennaista on, että opiskelupaikan vastaanottanut opiskelija voi pysyä maassa tutkinnon suorittamisen ajan ja hänen opintonsa etenevät. Yhdeksi keinoksi ehdotettu pistotarkastus herättää huolta, sillä jo nyt oleskelulupaprosessi aiheuttaa stressiä kansainvälisille opiskelijoille. Viranomaisen pistotarkastus todistettavasta varallisuudesta voi kuulostaa suomalaisen kulttuurin kontekstissa harmittomalta toimenpiteeltä, mutta kaikissa maissa luottamus viranomaisiin ei ole yhtä vahvaa. Opiskelijat budjetoivat ja aikatauluttavat rahankäyttöään kuten muutkin, ja siksi hallinnollisen prosessin tulisi olla ennakoitava ja läpinäkyvä. Lisäksi tarkastusten tulisi kohdentua yhdenvertaisesti eri maiden kansalaisiin. Jos pistotarkastuksia käytettäisiin, tulisi opiskelijalla olla riittävän pitkä mahdollisuus selvittää toimeentuloaan Maahanmuuttovirastolle ja tarvittaessa täydentää sitä opiskelun jatkamiseksi.

Yliopiston ja opiskelijoiden näkökulmasta olisi tärkeää myös korjata oleskelulupien hakuprosessia niin, että suomalaisen yliopiston hyväksymiskirje riittäisi edustustoille, eikä erilaisia lisälausuntoja Suomeen saapumisen tarpeellisuudesta vaadittaisi. Lisäksi englanninkieliseen hakemukseen tulisi saada päätös kokonaisuudessaan englanniksi.

Aalto-yliopisto kannattaa ehdotusta valmistumisen jälkeen työnhakua ja yritystoimintaa varten myönnettävän oleskeluluvan voimassaoloajan pidentämisestä kahteen vuoteen ja hakemisen joustavoittamista. Ehdotus edistää Suomessa työskentelevien valmistuneiden tavoitteen saavuttamista ja rajoittamaton työnteko-oikeus sujuvoittaa siirtymiä opintojen ja työpaikkojen välillä. Joustava ja mahdollistava lähestymistapa kansainvälisten osaajien ja heidän perheenjäsentensä työnteko-oikeuteen sekä yritystoiminnan harjoittamiseen on sekä Suomen että yksilöiden etu.

Aalto-yliopisto kannattaa pykälän 56 uuden 5 momentin lisäystä pysyvän oleskeluluvan myöntämisestä henkilölle, joka on suorittanut aiemman oleskeluluvan perusteena olleen korkeakoulututkinnon ja jolle voitaisiin myöntää uusi jatkuva oleskelulupa muulla kuin opiskelun perusteella. Mahdollisuus pysyvään oleskelulupaun helpottaisi valmistuvien elämää Suomessa ja olisi selkeä signaali siitä, että Suomi todella haluaa kansainvälisten osaajien jäävän maahan.

3. Korkeakoulujen kansainvälisten yhteisohjelmien opiskelijat

Korkeakoulutuksen toimikenttä on jatkuvassa muutoksessa, sillä koulutus vastaa tämän hetken lisäksi myös tulevaisuuden tarpeisiin. Viime vuosien aikana eri maissa toimivien korkeakoulujen yhteiset koulutusohjelmat ovat yleistyneet kansainvälisten kumppanuuksien vahvistumisen myötä.

Kansainvälinen yhteisohjelma on tutkintoon johtava koulutusohjelma, jonka yliopisto järjestää yhdessä yhden tai useamman ulkomaisen yliopiston kanssa. Käytännön esimerkki on kaksivuotinen englanninkielinen maisteriohjelma, jossa opiskellaan yksi vuosi kumppaniyliopistossa ja yksi vuosi Aalto-yliopistossa.

Yhteisohjelmassa opiskelija voi olla ensimmäisen vuoden Suomessa ja toisen ulkomailla, jolloin hänellä ei ole oleskelulupaa Suomeen valmistuessaan - toisin kuin osalla saman ohjelman opiskelijoista, jotka opiskelivat ensimmäisen vuoden ulkomailla ja viimeisen vuoden Suomessa. Tällä hetkellä jatkolupa työnhakua varten edellyttää, että oleskelulupa on voimassa valmistuessa. Luonnoksessa ehdotettu muutos mahdollistaa jatkoluvan haku viiden vuoden aikana valmistumisen jälkeen myös ulkomailta käsin oletettavasti ratkaisisi tämän haasteen. Työnhakulupa helpottaisi Suomeen työllistymisen lisäksi suomalaisten korkeakoulujen sopimista yhteisohjelmista, koska kansainväliset kumppanit arvostavat polkuja työllistymiseen.

Yliopiston kansainvälisen yhteistyön vahvistuminen näkyy myös yhteisohjattuina tohtoriopintoina, joissa tutkimustyötä tehdään kahdessa eri yliopistossa. Tällöin rahoitus tulee kahdesta, mahdollisesti eri tulotason maasta ja tilanne on hankala oleskelulupien kannalta.

Aalto-yliopisto ehdottaa, että esityksessä todettaisiin suomalaisen korkeakoulun kansainvälisen yhteisohjelman suorittaneiden olevan oikeutettuja hakemaan samaa kahden vuoden jatkolupaa työnhakua ja yritystoimintaa varten kuin koko tutkintonsa Suomessa suorittaneet.

4. Oleskeluluvan myöntäminen tutkijoille

Tutkijan oleskelulupaa hakevat eri uravaiheissa olevat tukijat, myös Suomeen tohtoriohjelmaan saapuvat tohtorikoulutettavat. Luonnoksessa ehdotetaan, että oleskelulupa myönnetään jatkuvana korkeintaan kahdeksi vuodeksi ja jatko-oleskelulupa enintään neljäksi vuodeksi. Yliopiston näkökulmasta olennaista on tohtorikoulutettavien mahdollisuus keskittyä väitöskirjan edistämiseen.

Luonnoksessa todetaan, että oleskelulupaa ei ole mahdollista myöntää koko tohtorin tutkinnon suorittamisen ajaksi, koska suoritusaikaa ei ole määritelty lainsäädännössä. Aalto-yliopistossa päätoimisesti tohtorin tutkintoa suorittavien tavoiteaika on kuitenkin neljä vuotta, ja sama tavoite on myös muissa yliopistoissa. Esitarkastus- ja väitösprosessi ovat osa tohtorin tutkintoa, ja tutkinto on suoritettu vasta kun kaikki siihen kuuluvat prosessit on saatu päätökseen.

Väitöskirjatutkimusta tehdään tyypillisesti työsuhteessa tai muulla saadulla rahoituksella. Rahoitus saattaa olla katkonaista, mikä johtaa nykyisellä käytännöllä tarpeeseen hakea uusia oleskelulupia itselle ja perheelle väitöskirjan teon aikana. Toimeentulon turvaamisen kannalta huomioitavaa kuitenkin on, että suurimpaan osaan Aalto-yliopiston tohtoriohjelmista edellytetään jo ennen opiskeluoikeuden myöntämistä rahoitussuunnitelma.

Yksi tyypillinen nykyisessä työperustaisessa oleskeluluvassa haastava tilanne tohtorikoulutettavilla on sellainen, jossa työsopimus ja tutkijanrahoitus päättyvät varsinaisen tutkimustyön loppuessa, mutta tästä on vielä kuukausia väitöstilaisuuteen ja tohtorin tutkinnon myöntämiseen. Henkilö saattaa sinä aikana hakea töitä monivaiheisen, pitkän rekrytointiprosessin kautta tai hänellä voi olla jo tiedossa tuleva työpaikka (ns. between the jobs -tilanne).

On tärkeää, että tutkijoilla ja tohtorikoulutettavilla on työnteko-oikeus myös muuhun työhön tutkimustoiminnan ohella, jotta heillä on mahdollisuus muun työkokemuksen hankkimiseen ja sivutoimiseen yrittäjyyteen esimerkiksi innovaatio- ja start-up -toiminnassa. Yrittäjyyden ja työsuhteen yhdistäminen on aiheuttanut ongelmia perheen Suomessa oleskeluun vaadittavaa ansiotulorajaa laskettaessa, koska yrittäjyystuloja ei ole laskettu vaadittavaan ansiotuloon.

Perhe ja työ tai yritys sitouttavat tehokkaasti korkeakoulutettuja pysymään Suomessa luoden verotuloja ja tarjoten työnantajille korkeasti koulutettua työvoimaa. Tutkimusten mukaan suuri osa tohtoriopiskelijoista haluaisi jäädä maahan valmistumisensa jälkeen, ja tämän edistäminen tukisi myös Suomen TKI-intensiteetin nostamista. Aalto-yliopisto kannattaa kahden vuoden oleskelulupaa työnhakua tai yrityksen perustamista varten tutkimustyön päätettyä.

Mäkitalo Minna
Aalto-yliopisto